

УДК 159.923.2

DOI: <https://doi.org/10.17721/2616-7786.2023/9-1/11>

Олександр СВАТЕНКОВ, канд. пед. наук, докторант
ORCID ID: 0000-0001-5898-7088
e-mail: oldersvat21@gmail.com
Інститут педагогіки НАПН України, Київ, Україна

Тетяна СВАТЕНКОВА, канд. психол. наук, докторант
ORCID ID: 0000-0002-4921-9033
e-mail: tatianasvatenkova@gmail.com

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ РЕКРЕАЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

Вступ. Розкрито особливості використання тренінгових технологій у рекреаційно-розвивальному середовищі для розвитку психологічного потенціалу підлітків. Висвітлено концепт авторської програми розвитку психологічного потенціалу.

Методи. За 2017–2022 роки дослідженням було охоплено 2022 дитини на засадах добровільності та анонімності. Діагностичний інструментарій складається із таких методик: соціометричне опитування (Дж. Морено); діагностика "емоційного інтелекту" (Н. Холл).

Результати. Результати дослідження за тестом соціометричного статусу та тестом емоційного інтелекту показують ефективність застосування тренінгових технологій в умовах рекреаційно-розвивального середовища, що фіксується змінами соціометричного статусу підлітка і розвитком емоційного інтелекту.

Висновки. Використання тренінгових технологій з опорою на компетентнісний підхід створює умови, за яких позиція старшого наставника гуманна і ґрунтується на захисті прав дитини та мотивує підлітків до саморозвитку.

Ключові слова: підлітки, психологічний потенціал, рекреаційно-розвивальне середовище, тимчасова група, трансформаційна взаємодія, тренінг.

Вступ

Постановка проблеми. Актуальність створення розвивального середовища для актуалізації та розвитку психологічного потенціалу підлітка обумовлена соціально-психологічними змінами в ситуації сьогодення. Тривалий карантин, військова агресія та пов'язані з нею обмеження спілкування й можливостей для саморозвитку, постійна напружена ситуація, почуття небезпеки, вимушена зміна місця проживання та багато інших кардинальних змін створили потребу у виробленні нових підходів до аналізу можливостей розвитку особистості загалом, особливо у підлітковому віці – періоді активного становлення особистості, вироблення нових, дорослих, поведінкових стратегій та вибудові власного життєвого шляху. У цей період особистості властиво певним чином переструктурувати коло спілкування, референтну групу та шукати нові зразки поведінки, "приміряти" нові рольові функції і поведінкові стратегії, знаходити нові сенси, мотиви, цілі. Саме тому зростає кількість досліджень, які наголошують на важливості участі підлітків у заходах змістовного відпочинку, а також вивчення більш здорових механізмів подолання тривоги та стресу.

Велика частина досліджень експертів виявила, що тривалий період навчання та цілеспрямована практика не тільки приводить до покращення навичок, але й викликає структурні і функціональні зміни на нейронному рівні (Schlaug, 2001). Крім того, нова педагогіка та освітні технології також значно розширюють межі актуалізації психологічного потенціалу особистості в підлітковому віці (Ericsson, Nandagopal, & Roring, 2007). Таким чином, психологічний потенціал підлітка більше не пояснюється виключно ендogenous факторами, а пов'язаний із навчальними ресурсами, доступними для розвитку навичок (Plucker, & Varab, 2005). Залежність від ресурсів та інструментів реконструюють утилітарне сприйняття психологічного потенціалу в більш ситуативну концепцію психологічного потенціалу підлітка як ризоморфну множинність розподілу варіативних потенцій між особистістю, завданням і доступними ресурсами та інструментами (Plucker, & Varab, 2005).

Перевага наукових доказів і психологічних знань вимагає переосмислення психологічного потенціалу підлітка. Такі підходи допоможуть розв'язати соціальні суперечки, пов'язані з державною освітою, особливо освітою для обдарованих дітей, і освітньою політикою, яка забезпечує соціальну справедливість. Крім того, обґрунтована концепція психологічного потенціалу підлітка може привести до вироблення продуктивнішої системи освіти з її навчальними і виховними стратегіями, які будуть більш чутливими та проактивними.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Поза межами рекреації та дозвілля підліткового вік довгий час вважався ключовим у траєкторіях розвитку та становлення особистості. Нещодавно з'явився новий підхід, заснований на процвітанні та позитивному розвитку психологічного потенціалу підлітків у процесі втілення цілеспрямованої рекреаційної програми, який акцентує на ролі активів розвитку в межах дозвіллевого потенціалу ситуації (Benson, 2007; Scales, Roehlkepartain, & Shramko, 2017). Пошук дослідників спрямовується на визначення факторів життєвого досвіду підлітка, які можуть як сприяти, так і ставати на заваді психологічного благополуччя. Ним виявляється фактор екологічної перспективи (Bronfenbrenner, 1994). Серед інших головних факторів виділяється дозвілля з його компонентами, яке перетинає досвід розвитку з життєвим контекстом, сприяючи не лише запобіганню проблем молоді, але й процесам росту та позитивних змін, які з'являються на шляху до дорослого життя (Freire, & Teixeira, 2018; Witt, & Crompton, 2003).

Концепція ставлення до рекреаційних заходів була розроблена М. G. Ragheb та J. G. Beard (Ragheb, & Beard, 1982). Ті самі автори розробили концепцію задоволення від дозвілля (Beard, & Ragheb, 1980), яке вони визначили як позитивне сприйняття або почуття, які формуються (викликаються або здобуваються) у людей у результаті участі в дозвіллі. За їхніми власними словами: "[задоволеність від дозвілля] – це ступінь задоволеності людини в даний момент його/її загальним ситуаційним дозвіллевим досвідом" (р. 22). На думку

© Сватенков Олександр, Сватенкова Тетяна, 2023

авторів, задоволення від дозвілля пов'язане із шістьма вимірами, включаючи психологічний, освітній, соціальний, релаксаційний, фізіологічний та естетичний виміри, які потім стають мірою того, як люди визначають рівень задоволення особистих потреб за допомогою дозвілля (Beard, & Ragheb, 1980).

Інші дослідження засвідчують інші виміри індивідуального життя підлітків у контексті задоволення від дозвілля. За даними S. Kim (Kim et al., 2015), задоволення, отримане від участі в дозвіллі, а також наявність позитивного ставлення до рекреативних заходів, були пов'язані з підвищенням самооцінки. У інших дослідженнях показані результати підвищення рівня благополуччя та загальної задоволеності життям, які визначаються загальним позитивним ставленням до дозвілля та рекреативних заходів (Freire, 2013; Haworth, & Lewis, 2005; Wang et al., 2008). Дослідники K. Shin та S. You (Shin, & You, 2013) схильні вважати, що задоволення від дозвілля має довготривалий вплив на психологічне благополуччя та задоволеність життям підлітків. Для S. Choi та Y. Yoo (Choi, & Yoo, 2017) задоволення від дозвілля також пов'язане із задоволеністю життям. S. Trainor, P. Delfabbro, S. Anderson та A. Winefield (Trainor et al., 2010) досліджували зв'язок між участю підлітків у дозвіллі та психологічним благополуччям, що вони трактували як підвищення показників самооцінки та задоволеності життям, стану позитивного настрою та відсутність значного рівня депресії, тривоги та стресу. У їхньому дослідженні диспозиційні змінні були кращими показниками благополуччя підлітків, ніж використання вільного часу. Крім того, типи діяльності, до яких залучаються підлітки, виявилися важливим питанням у розумінні психологічного благополуччя. Згідно з результатами досліджень здається очевидним, що рекреативні заходи і, зокрема, задоволення від дозвілля, може відігравати впливову роль у покращенні позитивного функціонування, вираженого в термінах самооцінки, актуалізації психологічного потенціалу, задоволеності життям і психологічного благополуччя, з очевидним зв'язком між ними.

Розробка нових підходів до осмислення підліткового віку як важливого етапу в розвитку та становленні особистості, реалізація відповідних форм і методів роботи з підлітками зі створення специфічних умов для розвитку та актуалізації психологічного потенціалу особистості в цьому віці – ось важливі завдання психологічної науки сучасності. Від того, яким чином ми налагодимо комунікацію з особистістю, що розвивається, розкриває і спрямовує свої потенції, навчається самотивації та набуває і розвиває власний емоційний інтелект, які умови створимо для еволюції внутрішніх цінностей підлітків, які поведінкові наративи будемо транслювати новому поколінню, залежить майбутнє української нації, її успіх і процвітання.

Мета статті. Довести ефективність використання тренінгових технологій у рекреативно-розвивальному середовищі дитячого табору в контексті актуалізації і розвитку психологічного потенціалу підлітків.

Методи

За 2017–2022 роки дослідженням було охоплено 2022 дитини на засадах добровільності та анонімності. Діагностичний інструментарій складався із таких методик:

1. Соціометричне опитування (Дж. Морено);
2. Діагностика "емоційного інтелекту" (Н. Холл).

Обрані методики застосовувалися для оцінювання рівня розвитку психологічного потенціалу дитини з урахуванням вияву ключових компетентностей підлітка: крос-культурний інтелект, соціально-емоційний інтелект,

співпраця, комунікація, лідерство служіння. Передбачалось, що означені компетентності дозволяють ефективно розвиватися особистості в групі, зберігаючи її індивідуальність та автентичність.

Результати

За визначенням Американської асоціації терапевтичного відпочинку, терапевтична розвивальна рекреація – це "систематичний процес, який використовує відпочинок та інші заходи дозвілля, засновані на активній діяльності, для задоволення актуальних потреб осіб різного віку як засіб для психологічного та фізичного розвантаження, відновлення, розвитку здібностей і потенцій та покращення внутрішньо-особистісного благополуччя буття" (American Association ..., n. d.). Іншими словами, розвивальний відпочинок, це вид терапії, який не зосереджується на "проблемах", натомість він зосереджується на розвитку позитивних здібностей і ефективному проведенні часу учасниками, маючи кінцеву мету не лише відпочинок, а й актуалізацію внутрішніх ресурсів кожного відповідно до особистого запиту. Саме тому ситуація перебування особистості в тимчасовій групі рекреативно-розвивального середовища дитячого табору була обрана для проведення дослідження ефективності використання тренінгових технологій для актуалізації психологічного потенціалу підлітків.

Беручи до уваги аспект розвитку психологічної науки як підтримуючої і коригуючої складової сучасної системи виховання та освіти дитини, Т.І. Сватенкова та О.В. Сватенков розробили експериментально новий підхід до роботи з дітьми в тимчасових дитячих об'єднаннях, зокрема у дитячих таборах (Svatenkova, & Svatenkov, 2021). У його основі лежить концепція розвитку особистості в тимчасовій дитячій групі, яка враховує психосоціальний, культурно-інтелектуальний та нейрофізіологічний аспекти рекреативно-дозвілльового процесу, поєднуючи з індивідуальним підходом до особистості (Сватенкова, 2016).

В основі авторської методики лежить компетентнісний підхід до роботи з дитиною і тимчасовою групою дітей як основний інструмент актуалізації психологічного потенціалу особистості дитини. Важливим концептом є поняття трансформаційної взаємодії між суб'єктами тимчасової дитячої групи в процесі реалізації дозвілльової діяльності. Це важливе поєднання впливу авторитету наставника на особистість і групу, групи – на особистість та позицію наставника і, відповідно, вплив кожної особистості на розвиток стосунків у групі та з наставником (рис. 1).

Рис. 1. Модель трансформаційної взаємодії в тимчасовій дитячій групі

Особливу увагу в концепції розвитку особистості в тимчасовій дитячій групі у рекреативно-розвивальному середовищі приділено методу тренінгу для дітей та підлітків. Метою тренінгу є не лише вироблення правил і норм

співіснування спільноти тимчасової групи, де перебувають підлітки, але й актуалізація психологічного потенціалу особистості задля розвитку та самоактуалізації. Завданнями тренінгу є прискорення адаптації у тимчасових групах, активізація психологічного потенціалу особистості дитини, підвищення і корекція рівня емоційного інтелекту та оптимізація ключових компетентностей дитини.

Важливою умовою проведення тренінгу, є сама тема (яка має бути цікавою підліткам) і форма проведення тренінгу. До важливих життєвих умінь, які є предметом розвитку та корегування на тренінгах, належать: управління емоціями, планування свого найближчого майбутнього, прийняття рішень, функції особистості в групі, комунікативні вміння, впевненість у собі, розвиток творчості та лідерських навичок (Чуйко, 2021). Тренінги для

підлітків обов'язково мають бути структуровані відповідно до теми та правил групи. Куратор (наставник, психолог) групи мотивує та заохочує учасників до взаємодії у межах визначених правил, пропонуючи актуальні теми та організовуючи дискусію.

У практиці роботи проводиться тренінгова експрес-програма, обсяг якої складається із трьох занять по 3 год кожне (загалом 9 год), що реалізується в перші три дні перебування дитини у новому колективі. У процесі тренінгової роботи задіяні такі методи: рольові ігри, групові дискусії, арт-терапевтичні вправи, мозковий штурм тощо. Слід зазначити, що надзвичайно цікавим для підлітків є участь у рольових постановках. У табл. 1 наведено структуру тренінгового заняття.

Таблиця 1

Структура тренінгового заняття			
Частина	Мета	Функції	Зміст
1. Вступна	Знайомство учасників та створення атмосфери безпеки і довіри	<ul style="list-style-type: none"> пізнавальна (познайомитися з учасниками групи та ведучими); комунікативна (розвиток навичок спрямованої комунікації у межах тимчасової групи); релаксаційна (створення атмосфери невимушеності та довіри) 	Вправи на знайомство, емоційне розвантаження, об'єднання групи, створення групових правил і традицій, розминка
2. Інформаційна	Висвітлення теми тренінгу в доступній та інтерактивній формі	<ul style="list-style-type: none"> інформаційна (інформування учасників щодо тематики тренінгу); пізнавальна (формування потреби отримання нових знань і навичок); пропедевтична (стилий виклад актуальної теми); розвивальна (розвиток навичок ведення тематичної бесіди та формування мотивації отримання нового досвіду) 	Використання інтерактивних методів і засобів для ефективного висвітлення інформації по темі (відео, музика, картини тощо), вправи на ведення бесіди та формування ідей (типу брейн-стормінг), вправи дискусивного характеру та інтелектуально-конкурсного змісту
3. Психокорекційна	Навчання новим комунікативним та поведінковим навичкам міжособистісного спілкування в межах тематики тренінгу	<ul style="list-style-type: none"> терапевтична (вивільнення емоцій і переживань на катартичному рівні в підтримуючому середовищі); конативна (формування нових стратегій дії у визначених ситуаціях у межах тематики заняття); комунікативна (розвиток комунікативних навичок у груповій взаємодії); навчальна (можливість отримання та випробування нового досвіду ситуативного реагування в безпечному середовищі); креативна (формування нових стратегій творчого підходу в міжособистісній взаємодії); самореалізації (реалізація власних умінь і потенцій через групу взаємодію) 	Вправи на відпрацювання отриманих чи формування нових стратегій поведінки, комплексні вправи на розвиток групової динаміки, ситуаційно-рольові, дидактичні, творчі, організаційно-діяльні, імітаційні та ділові ігри
4. Підсумкова	Узагальнення отриманих знань і досвіду комунікації	<ul style="list-style-type: none"> релаксаційна (психологічне розвантаження учасників групи); катартична (отримання почуття задоволення від власних нових знань і навичок та підтримки групи); комунікативна (розвиток умінь узагальнювати та виділяти головне у власній розповіді); психотерапевтична (посилення відчуття власної значущості та групової єдності) 	Вправи на структурування і розвиток умінь підсумовувати матеріал, формулювати власне бачення ситуації та ефективно надавати зворотний зв'язок у ситуації комунікації, розвантажувальні та релаксаційні вправи

Для опанування методики проведення та реалізації тренінгових технологій у рекреаційно-розвивальному середовищі запрошувались студенти – майбутні психологи та соціальні педагоги, які протягом року проходять спеціальну підготовку на курсах наставників.

За результатами проведення тренінгових занять нами були проведені серії діагностичних зрізів. За методиками соціометричного тесту Ж. Морено та емоційного

інтелекту Н. Холла діагностичний зріз проводився щозміни двічі: на початку (2-й день перебування в тимчасовій групі) і наприкінці (12-й день). У дослідженні за весь період взяли участь 2022 дитини на засадах анонімності. Результати дослідження (до і після завершення тренінгу) показано в табл. 2.

Для з'ясування характеру і рівня зв'язків отриманих результатів за методиками визначення показників

соціального статусу та рівня емоційного інтелекту досліджуваних було застосовано методи математичної статистики, а саме: коефіцієнт лінійної кореляції Пірсона (r) і коефіцієнт рангової кореляції Спірмена (ρ), визначення середнього арифметичного (A) та стандартного

відхилення (α), моди (Mo) та медіани (Me). Нижче зображено статистичні показники середньоарифметичних значень та середньоквадратичних відхилень у табл. 3 відповідно до методик ($n = 2022$).

Таблиця 2

Результати вимірювання соціометричного статусу та рівня емоційного інтелекту у підлітків (до і після завершення тренінгу)

Виявлення соціометричного статусу (метод Дж. Морено)			Рівень емоційного інтелекту		
	До початку	Після завершення		До початку	Після завершення
Низький	667 (33 %)	242 (12 %)	Низький	1051 (52 %)	505 (25 %)
Задовільний	788 (39 %)	506 (25 %)	Середній	748 (37 %)	1051 (52 %)
Вище середнього	303 (15 %)	809 (40 %)	Високий	222 (11 %)	465 (23 %)
Високий	263 (13 %)	465 (23 %)			

Таблиця 3

Статистичні показники результатів

Методики	Виявлення соціометричного статусу (метод Дж. Морено)		Рівень емоційного інтелекту	
	Проба 1	Проба 2	Проба 1	Проба 2
Показники				
Mo	1	2	32	53
Me	3	3	37	44
A	2,1053	2,7368	2,2632	2,8421
α	0,9941	0,9334	1,0457	0,8983

За допомогою програми SPSS було знайдено кореляційні зв'язки між результатами, застосовано коефіцієнт лінійної кореляції Пірсона (r) та коефіцієнт рангової кореляції Спірмена (ρ) між результатами кожної методики окремо. Порівняно між собою батареї показників першої та другої спроб. Відповідно, порівняльні значення показників коефіцієнтів кореляції зображено в табл. 4.

Таблиця 4

Порівняльні результати за коефіцієнтом кореляції

Методика	Показник	
	r	ρ
Соціометричний статус	0,870	0,905
Емоційний інтелект	0,815	0,839

Вочевидь, кореляційні зв'язки мають лінійне значення і високі показники, що вказує на залежність показників результатів між собою та актуальність застосування методик. Також було встановлено перехресні зв'язки між результатами методик у пробах 1 і 2 для встановлення характеру зв'язків та динаміки змін показників до та після реалізації програми роботи з дітьми за технологією актуалізації психологічного потенціалу особистості. Дані зображено в табл. 5.

Таблиця 5

Порівняльні кореляційні зв'язки між результатами

Показник	Проба 1	Проба 2
r	0,934	0,951
ρ	0,936	0,948

У табл. 5 порівнюються результати соціометричного тесту та тесту емоційного інтелекту проби 1 і проби 2. Можна зробити висновок, що показники перебувають у тісному зв'язку й у пробі 2 показали підвищення значень. Це доводить результативність та актуальність застосування методів і форм роботи програми актуалізації психологічного потенціалу особистості підлітків та технології актуалізації психологічного потенціалу в роботі з тимчасовими дитячими групами.

Для перевірки якості зв'язків між отриманими групами даних у 2-х пробах також було використано t -критерій Стьюдента для залежних вибірок. Використавши результати попередньо обчислених значень середнього

арифметичного та стандартного відхилення в обох вибірках, застосували програму SPSS, отримано такі дані:

- показник соціометричного статусу $t = 3,839$;
- показник емоційного інтелекту $t = 4,433$.

За таблицею критичних значень t -критерію Стьюдента значення всіх отриманих показників вище за 3,319, відповідно рівень значущості менше 0,001, тобто спостерігається різниця між результатами. Таким чином, між двома групами результатів проб 1 і 2 існує відмінність, що позитивно у своїй динаміці значень. Це підтверджує той факт, що застосована програма актуалізації психологічного потенціалу підлітків ефективна.

Дискусія і висновки

Приналежність підлітка до певної групи, референтної чи тимчасової, підвищує упевненість у собі і дає додаткові можливості самоствердження. Аналіз ситуацій, які складаються в процесі спілкування у колективі, показує, що взаємостосунки між підлітками в тимчасовому колективі становлять особливу психолого-педагогічну структуру. Щоб її осягнути, необхідно будувати розвивальне рекреаційно-дозвіллєве середовище на відповідних засадах.

По-перше, характер взаємостосунків між підлітками в тимчасових групах дитячого табору варто розглядати як цілісну систему, яка характеризується особливою внутрішньою структурою і динамікою розвитку. Форми і методи роботи з підлітковою тимчасовою групою як у цілому впливають на розвиток групи, так і на розвиток особистості кожного підлітка. Предметом змін та розвитку є самооцінка підлітка, емоційний інтелект, потенційні здібності та уміння.

По-друге, важливим завданням є вивчення системи ставлень у тимчасовій підлітковій групі, структури мікрогруп (дружніх компаній) усередині тимчасової групи, характеру міжособистісних стосунків, статусів кожного учасника групи. Виявлені характеристики зумовлюють вибір стратегії розвитку групових стосунків, а також зміст і характер індивідуальних інтервенцій у роботі з підлітками.

По-третє, важливо підібрати фахівця-наставника до підліткових груп таким чином, щоб він зміг створити атмосферу довіри, взаємодопомоги, сформувати власний авторитет у групі для розкриття потенціалу групи та кожної особистості-учасника. Авторитетний, цікавий і різнобічно розвинений наставник (наставниця) зможе

мотивувати, підтримати і стати "еталонним" референтним дорослим, що допоможе активувати психологічний потенціал особистості підлітка.

Використання тренінгових технологій з опорою на компетентнісний підхід створює умови, за яких позиція старшого наставника є гуманною і ґрунтується на захисті прав дитини та мотивує підлітків до саморозвитку.

Перспективи дослідження. Перспективи майбутніх досліджень вбачаємо в розробці тренінгової програми для підлітків пропедевтичного змісту для розвитку навичок безпечної поведінки та підвищення резильєнтності, що вважаємо актуальним у реаліях сьогодення.

Внесок авторів: Олександр Сватенков – концептуалізація, методологія дослідження, аналіз літературних джерел; Тетяна Сватенкова – збір емпіричних даних та їхня валідація, організація та проведення емпіричного дослідження, аналіз джерел, підготовка огляду літератури.

Список використаних джерел

- Сватенкова, Т.І. (2016). Актуальність комплексної тренінгової роботи практичного психолога з тимчасовими дитячими групами у закладах рекреаційного типу. *Наука і осясма*, 9, 135–140. <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2016-9-24>
- Чуйко, О.В. (2021). Психологічне благополуччя дитини: від методології оцінювання до прикладних практик. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Серія "Соціальна робота"*, 1, 62–68. <https://visnyk.soch.robota.knu.ua/index.php/journal/issue/download/8/9>
- American Association for Therapeutic Recreation. (n.d.). ATRA. www.atra-online.com
- Beard, J.G., & Ragheb, M.G. (1980). Measuring leisure satisfaction. *Journal Leis. Res.*, 12, 20–33. <https://doi.org/10.1080/00222216.1980.11969416>
- Benson, P.L. (2007). Developmental assets: an overview of theory, research, and practice. In R.K. Silbereisen, R.M. Lerner (Eds.), *Approaches to Positive Youth Development* (pp. 33–58). Sage Publications. <https://doi.org/10.4135/9781446213803.n2>
- Bronfenbrenner, U. (1994). Ecological models of human development. In T. Husen, & T.N. Postlethwaite (Eds.), *International encyclopedia of education*, (3, 2nd ed., pp. 1643–1647). Pergamon Press/Elsevier Science.
- Choi, S., & Yoo, Y. (2017). Leisure attitude and satisfaction with leisure and life: proposing leisure prioritization and justification. *World Leisure Journal*, 59, 140–155. <https://doi.org/10.1080/16078055.2016.1216886>
- Ericsson, K.A., Nandagopal, K., & Roring R.W. (2007). Giftedness and evidence for reproducibly superior performance: An account based on the expert-performance framework. In S.B. Kaufman (Ed.), *The Complexity of Greatness: Beyond Talent or Practice*. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199794003.003.0009>
- Freire, T. (Ed.). (2013). *Leisure experience and positive identity development in adolescents, in Positive Leisure Science: from Subjective Experience to Social Contexts*. p. 61–79. Springer. https://doi.org/10.1007/978-94-007-5058-6_4
- Freire, T., & Teixeira, A. (2018). The influence of leisure attitudes and leisure satisfaction on adolescents' positive functioning: The role of emotion regulation. *Frontiers in Psychology*, 9, Article 1349. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01349>
- Haworth J., & Lewis S. (2005). Work, leisure and well-being. *British Journal of Guidance, & Counselling*, 33(1), 67–79. <https://doi.org/10.1080/103069880412331335902>
- Kim, S., Sung, J., Park, J., & Dittmore, S.W. (2015). The relationship among leisure attitude, satisfaction, and psychological wellbeing for college students. *Journal of Physical Education and Sport*, 15(1), 70–76. <https://doi.org/10.7752/jpes.2015.01012>
- Plucker, J.A., & Barab, S.A. (2005). The Importance of Contexts in Theories of Giftedness: Learning to Embrace the Messy Joys of Subjectivity. In R.J. Sternberg, & J.E. Davidson (Eds.), *Conceptions of giftedness* (pp. 201–216). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511610455.013>
- Ragheb, M.G., & Beard, J.G. (1982). Measuring leisure attitude. *Journal Leis. Res.*, 14, 155–167. <https://doi.org/10.1080/00222216.1982.11969512>
- Scales, P.C., Roehlkepartain, E.C., & Shramko, M. (2017). Aligning Youth Development Theory, Measurement, and Practice Across Cultures and Contexts: Lessons from Use of the Developmental Assets Profile. *Child. Ind. Res.*, 10, 1145–1178 <https://doi.org/10.1007/s12187-016-9395-x>
- Schlaug, G. (2001). The brain of musicians: A model for functional and structural adaptation. In R.J. Zatorre, I. Peretz (Eds.), *The biological foundations of music* (pp. 281–299), 930. New York Academy of Sciences. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/11458836/>
- Shin, K., & You, S. (2013). Leisure type, leisure satisfaction and adolescents' psychological wellbeing. *Journal Pac. Rim. Psychol.*, 7, 53–62. <https://doi.org/10.1017/prp.2013.6>
- Svatenkova, T.I., & Svatenkov, A.V. (2021). Emotional Potential in the Children's Team. In Z.M. Aluna (Ed.). *Wiadomości Lekarskie*, Vol. LXXIV, Iss. 11, p. 1, 2738–2742. <https://doi.org/10.36740/WLek202111110>

- Trainor, S., Delfabbro, P., Anderson, S., & Winefield, A. (2010). Leisure activities and adolescent psychological well-being. *Journal of adolescence*, 33(1), 173–186. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2009.03.013>
- Wang, E., Chen, L., Lin, J., & Wang, M.C. (2008). The relationship between leisure satisfaction and life satisfaction of adolescents concerning online games. *Adolescence*, 43, 177–184. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/18447089/>
- Witt, P.A., & Crompton, J.L. (2003). Positive youth development practices in recreation settings in the United States. *World Leisure Journal*, 45(2), 4–11. <https://doi.org/10.1080/04419057.2003.9674311>

References

- American Association for Therapeutic Recreation. (n.d.). ATRA. www.atra-online.com
- Beard, J.G., & Ragheb, M.G. (1980). Measuring leisure satisfaction. *Journal Leis. Res.*, 12, 20–33. <https://doi.org/10.1080/00222216.1980.11969416>
- Benson, P.L. (2007). Developmental assets: an overview of theory, research, and practice. In R.K. Silbereisen, R.M. Lerner (Eds.), *Approaches to Positive Youth Development* (pp. 33–58). Sage Publications. <https://doi.org/10.4135/9781446213803.n2>
- Bronfenbrenner, U. (1994). Ecological models of human development. In T. Husen, & T.N. Postlethwaite (Eds.), *International encyclopedia of education*, (3, 2nd ed., pp. 1643–1647). Pergamon Press/Elsevier Science.
- Choi, S., & Yoo, Y. (2017). Leisure attitude and satisfaction with leisure and life: proposing leisure prioritization and justification. *World Leisure Journal*, 59, 140–155. <https://doi.org/10.1080/16078055.2016.1216886>
- Chuiko, O.V. (2021). Child psychological well-being: from assessment methodology to applied practices. *Taras Shevchenko Kyiv National University Bulletin, Series "Social Work"*, 1, 62–68 [in Ukrainian]. <https://visnyk.soch.robota.knu.ua/index.php/journal/issue/download/8/9>
- Ericsson, K.A., Nandagopal, K., Roring, R.W. (2007). Giftedness and evidence for reproducibly superior performance: An account based on the expert-performance framework. In S.B. Kaufman (Ed.), *The Complexity of Greatness: Beyond Talent or Practice*. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199794003.003.0009>
- Freire, T. (Ed.). (2013). *Leisure experience and positive identity development in adolescents, in Positive Leisure Science: from Subjective Experience to Social Contexts*. p. 61–79. Springer. https://doi.org/10.1007/978-94-007-5058-6_4
- Freire, T., & Teixeira, A. (2018). The influence of leisure attitudes and leisure satisfaction on adolescents' positive functioning: The role of emotion regulation. *Frontiers in Psychology*, 9, Article 1349. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01349>
- Haworth J., & Lewis S. (2005). Work, leisure and well-being. *British Journal of Guidance, & Counselling*, 33(1), 67–79. <https://doi.org/10.1080/103069880412331335902>
- Kim, S., Sung, J., Park, J., & Dittmore, S.W. (2015). The relationship among leisure attitude, satisfaction, and psychological wellbeing for college students. *Journal of Physical Education and Sport*, 15(1), 70–76. <https://doi.org/10.7752/jpes.2015.01012>
- Plucker, J.A., & Barab, S.A. (2005). The Importance of Contexts in Theories of Giftedness: Learning to Embrace the Messy Joys of Subjectivity. In R.J. Sternberg, & J.E. Davidson (Eds.), *Conceptions of giftedness* (pp. 201–216). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511610455.013>
- Ragheb, M.G., & Beard J.G. (1982). Measuring leisure attitude. *J. Leis. Res.* 14, 155–167. <https://doi.org/10.1080/00222216.1982.11969512>
- Scales, P.C., Roehlkepartain, E.C., & Shramko, M. (2017). Aligning Youth Development Theory, Measurement, and Practice Across Cultures and Contexts: Lessons from Use of the Developmental Assets Profile. *Child. Ind. Res.*, 10, 1145–1178 <https://doi.org/10.1007/s12187-016-9395-x>
- Schlaug, G. (2001). The brain of musicians: A model for functional and structural adaptation. In R.J. Zatorre, I. Peretz (Eds.), *The biological foundations of music* (pp. 281–299), 930. New York Academy of Sciences. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/11458836/>
- Shin, K., & You, S. (2013). Leisure type, leisure satisfaction and adolescents' psychological wellbeing. *Journal Pac. Rim. Psychol.*, 7, 53–62. <https://doi.org/10.1017/prp.2013.6>
- Svatenkova, T.I. (2016). The relevance of complex training work of a practical psychologist with temporary children's groups in recreational-type institutions. *Science and education*, 9, 135–140 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2016-9-24>
- Svatenkova, T.I., & Svatenkov, A.V. (2021). Emotional Potential in the Children's Team. In Z.M. Aluna (Ed.). *Wiadomości Lekarskie*. Vol. LXXIV, Iss. 11, p. 1, 2738–2742. <https://doi.org/10.36740/WLek202111110>
- Trainor, S., Delfabbro, P., Anderson, S., & Winefield, A. (2010). Leisure activities and adolescent psychological well-being. *Journal of adolescence*, 33(1), 173–186. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2009.03.013>
- Wang, E., Chen, L., Lin, J., & Wang M.C. (2008). The relationship between leisure satisfaction and life satisfaction of adolescents concerning online games. *Adolescence*, 43, 177–184. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/18447089/>
- Witt, P.A., & Crompton, J.L. (2003). Positive youth development practices in recreation settings in the United States. *World Leisure Journal*, 45(2), 4–11. <https://doi.org/10.1080/04419057.2003.9674311>

Отримано редакцією журналу / Received: 29.10.23
Прорецензовано / Revised: 23.11.23
Схвалено до друку / Accepted: 25.11.23

Oleksandr SVATENKOV, PhD, Doctoral Student
ORCID ID: 0000-0001-5898-7088
e-mail: oldersvat21@gmail.com
Institute of Pedagogy of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Tatyana SVATENKOVA, PhD, Doctoral Student
ORCID ID: 0000-0002-4921-9033
e-mail: tatianasvatenkova@gmail.com
Vasil Stefanik Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine

THE TRAINING TECHNOLOGIES USE FOR TEENAGERS IN A RECREATIONAL AND DEVELOPMENTAL ENVIRONMENT

B a c k g r o u n d . *The article examines the training technologies use peculiarities in a temporary group in the children's camp recreational and developmental environment and their role in the adolescents' psychological potential development and actualization.*

M e t h o d s . *The test "Detecting sociometric status (method of J. Moreno) and the test of emotional intelligence (N. Hall) results are presented.*

R e s u l t s . *The basis of training technologies is the constructive interaction between a practical psychologist and teenagers' group, which combines competence and transformational approaches. The author's program concept for the adolescents' psychological potential development (authors: T.I. Svatenkova and O.V. Svatenkov) is revealed and the longitudinal study results dedicated to the training technologies implementation in a temporary children's group in a children's camp are highlighted. The personality development in a temporary children's group concept using training technologies in the children's camp recreational and developmental environment conditions, it takes into account the psychosocial, cultural-intellectual and neurophysiological aspects of the recreational and leisure process, combining an individual approach to the individual. The recreational and development environment's potential study was conducted in 2017–2022. A comprehensive psychological diagnosis was carried out with children during this period, a training program for the adolescents' psychological potential activation and development was planned, developed and implemented. Combining the recreational and developmental period of the teenagers' stay in the camp with training classes, accordingly coordinated in purpose's terms, tasks and functions, a person-oriented competence approach to working with children and the transformational interaction concept, already at the first stage certain changes in behavior became noticeable, which proved long-term research of sociometric status and emotional intelligence.*

C o n c l u s i o n s . *The study results show the effectiveness of using training technologies with teenagers in the recreational and developmental environment conditions, which is recorded by changes in the teenager' sociometric status and the emotional intelligence development.*

K e y w o r d s : *psychological potential, recreational and developmental environment, teenagers, temporary group, training, transformational interaction.*

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The authors declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.